

"צייר-תייר" היא תערוכת היחיד השנייה של אליהו אריק בוקובזה, המתקיימת שנתיים אחרי "פלזיר אוריינטל", תערוכה מקסימה שהיתה מעין מקבילה ציורית לשירי להקת "טיפקס" בראשיתה המוצלחת. כבר שם עסק בורובזה בביקורת תרבות, בשאלות של התקת מערכות דימויים וסמלים מתרבות לתרבות, ולמעשה בטותו יציר הולך ומתגבש של רב תרבותיות. הפעם הוא בוחן את המערכת באופן שיטתי, ומרחיק עד לשורשים של בניית הדימוי הישראלי באמנות בתקופת בצלאל. כמו בתערוכה הקודמת הוא חובט במצ'ואיזם ללא רחם: אבל הפעם הוא מרחיב ומחדד את האמירה שלו, ואולי עושה אותה אכזרית יותר.

בוקובזה מעז שוב להיות חריג בשדה הציור הישראלי. אף שיצירתו מתקשרת בברור לעבודתם של דוד ריב, פמלה לוי או יורם קופרמינץ – ובמידה רבה דוד טרטרקובר (כפי שמציין גדעון עפרת בקטלוג) – הציורים של בוקובזה צבעוניים ומצחיקים יותר, ומבקשים להנות את הצופה באופן אסטטי גם כאשר הם מעמידים לפניו אתגרים. שם התערוכה "צייר-תייר" מזכיר את ה"ברוז-אווז" של מיכל נאמן, ומתגנבת תחושה כי בוקובזה הולך בדרך משלו באבסורד האינטלקטואלי המאפיין את עבודתה של מאמן זה שנים.

שני מקורות מרכזיים שימשו את בוקובזה בתערוכה הנוכחית: ציורים מילדותו שלו ובהם בעיקר בתים, תרנגול וליצן, וציורים ועבודות גרפיקה של אפרים משה ליליין ושל זאב רבן ומאיר גור אריה. העובדה שהתערוכה מוצגת זמן קצר אחרי התערוכה הגדולה של זאב רבן במוזאון תל אביב מאפשרת השוואה בין המבט של רבן – שכולו מצועף אהבה והתפעמות נוכח התגשמות חזון הנביאים, אך אין בו כמעט דבר שהוא מקומי באמת – לבין המבט האירוני של בוקובזה, שגם בו אין אמנם מקומיות אך יש קבלת הדין: הוא אולי אינו שייך, אך הוא כאן, זר לעד.

בציור "חמור", למשל, מופיע ילד שמנמן בחליפת מלחים, היושב ישיבה מדית על חמור, על רקע בתים השלל צבעים – תמונה שכמו לקוחה מאלבומיהם של ילדים פאריסאים שצולמו בגני הטולרי המטופחים. על זרעי הפורענות הטמונים בתמונה זו של חינוך שמרני, מסורתי, מרמזים הרקע האדום ופניו המבועתות של החמור. החמור הזה בוודאי אינו חמורו של המשיח והילד אינו בן דוד, אך אותו הילד חוזר בציורים שבהם נופי הארץ מעובדים כבפלקט, מתוקים כתעמולה. הילד שהיה בבחינת תייר גם בארצו שלו (על פי הקטלוג הילד הוא בוקובזה עצמו, שעלה לארץ בגיל שש מפריס) הוא תייר תלוש עוד יותר בארץ.

אחת היצירות המעניינות בתערוכה היא "בית", ציור שבו הילד לבוש כמו ילד ארופאי טוב בחורף, וברקע גשם סכמטי. הסצינה שבה הילד מחזיק בידיו האחת בית מוקטן, מזכירה ציורים מימי הביניים שבהם נראה תורם המחזיק דגם מוקטן של כנסייה שמימן את בנייתה. את בתשובה לשאלה המתעוררת כאן, למי הוא תורם ומדוע, אפשר למצוא בדימויים שכמו נעשו בשבלונה, המקיפים את החלק העיקרי ביצירה. מצד אחד של הציור חוזרת שבלונה של קבר רחל כפי שנראה פעם, כלומר מבנה כיפתי קטן מידות ליד עץ גדול, ומצד שני דגם חוזר של מבנה בסגנון הבינלאומי, ולידו דקל שמפתה לאמר עליו "שפל צמרת" בשל ההקשר הציוני-האוטופי הבולט שלו. הילד עומד איפוא בדיוק בתווך בין ההתרפקות על העבר של "ושהו בנים לגבולם" במובן יהודי נטול זמן מוגדר, ובין הציונות המעשית שהאוטופיה שלה היא האוטופיה המודרניסטית. הבית הצבעוני שהילד אוחז, זה שבין האוטופיות, מבטא איווי לב למרכז שקשה למצא.